

Bevezetés

A *Thalassa* több mint két évtizedes fennállása során többször nyílt alkalom olyan tematikus számok megjelentetésére, amelyek igyekeztek reflektorfénybe helyezni a budapesti iskola jeles képviselőinek (Ferenczi Sándor, Róheim Géza) vagy az iskolához kapcsolódó szerzőknek (Szondi Lipót) az életművét. Nagy adósságot törlesztünk, amikor lapunk ez évi második és harmadik számát a budapesti iskola egyik kiválóságának, Bálint Mihálynak szenteljük. Ennek apropója, hogy Bálint negyven éve, 1970-ben hunyt el Nagy-Britanniában, ahova a zsidóüldözések elől menekült első feleségével, a szintén analitikus Bálint Alice-szal, aki a letelepedést követően tragikus módon, rövid időn belül meghalt agyvérzésben.

Az elmúlt húsz évben Bálint munkássága némileg kevesebb figyelmet kapott a budapesti iskola szellemi hagyatékát feldolgozó kutatások során. Ez fontos kérdéseket vet fel életművével kapcsolatban. (Kivételként említhetnénk Haynal André írásait¹ és Csabai Márta tanulmányát².) Mit jelent nekünk ma, 2010-ben Bálint Mihály személye és szellemisége? Mennyire váltak az emberi pszichikumról és a terápiáról kialakult elképzelési részévé gondolkodásunknak és a mindennapi gyógyítási tevékenységnek? Sokirányú elméleti és gyakorlati munkássága összeáll-e egy eredeti, koherens szemléletté, ahogy ezt Ferenczi, Hermann Imre vagy Szondi esetében feltételezzük? Vagy Bálint Mihályt inkább Ferenczi Sándor hűséges tanítványaként, műve folytatójaként kell számon tartanunk? Vajon azok, akik világszerte és itthon használják az általa kidolgozott és róla elnevezett „Bálint-csoport” módszerét, tisztában vannak-e azzal, hogy annak háttérében egy nagyszabású pszichoanalitikus életmű áll, amelynek első évtizedei Magyarországhoz, a pszichoanalízis budapesti iskolájához kötődnek?

¹ Haynal André: *Viták a pszichoanalízisben. Freud, Ferenczi, Bálint*, Cserépfalvi, Bp. 1996.

² Csabai Márta: „A budapesti iskola” hatása a pszichoszomatikus szemlélet és az orvos-beteg kapcsolat fejlődésére. In: Erős Ferenc, Bókay Antal, Lénárd Kata (szerk.): *Typus Budapestiensis. Tanulmányok a pszichoanalízis budapesti iskolájának történetéről és hatásáról*. Thalassa Kiadó, Bp. 2008, 335-350.

A természet- és orvostudomány iránt elkötelezett Bálint Mihály már élete során elismert, világhírű kutatóvá és szakemberré vált, tagja lett az angliai pszichoanalitikus mozgalom „független csoportjának”, utolsó éveiben a Brit Pszichoanalitikus Egyesület elnökeként is tevékenykedett. Fairbairnnel, Winnicott-tal és másokkal együtt a brit tárgykapcsolat-elmélet képviselőjeként tartják számon, és Melanie Klein személye mellett ő a másik fontos, közvetlen kapocs a budapesti és a brit iskola között. A magyar pszichoanalitikust a „nagyokkal” együtt említik olyan lényeges összefoglaló munkákban, mint amilyen Stephen Mitchell és Margaret Black könyve³, vagy a Peter Fónagy és Mary Target szerzőpáros kötete⁴. Bálint saját elméletei közül főként *Az őstörés* című könyvében (1967)⁵, lefektetett elképzelései váltak közismertté, amelyek gazdagították ismereteinket az anya-gyermek kapcsolat pszichológiájáról és az annak zavaraiából származó súlyos patológiás jelenségekről. A korai tárgykapcsolatok típusairól, az oknofiliáról és a filobatizmusról a *Borzongások és regressziók világa* című könyvében (1959)⁶ megfogalmazott gondolatai maradandónak bizonyultak.

A gyógyító Bálint követte mesterét, Ferenczi Sándort annak merész terápiás újításában, és már pályafutása hazai időszakában, 1933-ban úttörő gondolatokat fogalmazott meg a regresszió terápiás szerepéről a „Jellemanalízis és az újrakezdés” című tanulmányában⁷. Ez a szemlélet gazdagodott tovább angliai munkássága során, amit a már említett *Az őstörés* című könyve mellett az *Elsődleges szeretet és a pszichoanalitikus technika* című tanulmánygyűjtemény is hűen tükröz (1952)⁸. Bálint Mihálynak e mellett nagy szerepe volt a rövid dinamikus pszichoterápia kialakulásában is. Későbbi feleségével, Eniddel és a szintén magyar származású Paul Ornsteinnel együtt dolgozták ki az ún. fokális pszichoterápia módszerét, amelynek tankönyve Bálint halála után, 1972-ben jelent meg⁹. Paul Ornstein később az amerikai szelf-pszichológia megalapítója, Heinz Kohut legközelebbi munkatársa lett, és sokat tett Bálint Mihály munkásságának amerikai elismertetéséért. Bálint tanítványa volt a szintén világhírű David Malan is, akinek könyvei hazánkban is jól ismertek

³ *A modern pszichoanalitikus gondolkodás története*. Animula, Bp. 2000.

⁴ *Pszichoanalitikus elméletek a fejlődési pszichopatológia tükrében*. Gondolat, Bp. 2005.

⁵ Magyar kiadás: Akadémiai Kiadó, Bp. 1994.

⁶ Magyar kiadás: Animula, Bp. 1997.

⁷ In: *Lélekelemzési tanulmányok*, Párbeszéd Kiadó, Bp. 1993, 65-80.

⁸ Magyar kiadás: Animula, Bp. 1999.

⁹ Ennek egyes fejezetei olvashatók a Buda Béla által szerkesztett *Pszichoterápia* című válogatásban. Gondolat, Bp. 1981, 157-175.

és széles körben használják azokat. Bálint – rendkívül előremutató módon – szorgalmazója volt az empirikus pszichoterápiás kutatásnak is.

Az elméletalkotó és a pszichoterapeuta mellett azonban mindenképp meg kell emlékeznünk Bálint Mihályról, az orvosról is. Ferenczi nyomán már igen korán pszichoszomatikus szemlélettel közelített a betegségekhez¹⁰, de követte Ferenczit a kapcsolati szál hangsúlyozásában is. Világhírű könyve, *Az orvos, a betege és a betegség* (1957)¹¹, jelentős összekötő szerepet játszik a pszichoanalízis és az általános orvoslás között. Ez a mű Bálint ama törekvésének kifejeződése, hogy a pszichoterápiás szemléletet elterjessze a mindennapi orvosi gyakorlatban, hogy a lélektelen, betegség-centrikus megközelítést a betegközpontú gyógyítás válthassa fel. Bálint felfogásában a gyógyító kapcsolat azonban nem csak a páciens, hanem a gyógyító személyiségét is igénybe veszi, ezért a segítő lelki egyensúlyának fennmaradását is aktívan támogatni kell. Ez a mentálhigiénés szemlélet teljesedett ki abban a Bálint által kidolgozott módszerben, amit világszerte „Bálint-csoportként” ismernek és alkalmaznak.

A *Thalassa* soron következő két számában ennek a gazdag életműnek a sokszínűségét és elevenességét szeretnénk bemutatni. A jelen számba Bálint munkásságának érett időszakából választottunk két, magyarul még meg nem jelent tanulmányt. A „Trauma és tárgykapcsolat” már címében is utal arra a két területre, amely kiemelkedő szerepet játszott a 20. század második felének pszichoanalízisében, és amellyel kapcsolatban Ferenczi és a budapesti iskola tagjainak felfogása messze megelőzte korát. A cikk a Bálint halálát megelőző évben, 1969-ben született, amikor még senki sem beszélt a „trauma-elmélet reneszánszáról”. Az is figyelemre méltó sajátosság, hogy a „tárgykapcsolati szemlélet” a magyar pszichoterápiás gyakorlatban csak a 90-es évek elején kezdett elterjedni, amikor megtörtént a budapesti iskola „újrafelfedezése”. Az 1955-ös „Feljegyzések a parapszichológiáról és a parapszichológiai gyógyításról” című írása olyan határterületet érint, amely folyamatosan ott „kísértett” a pszichoanalízis történetében. Freud és Ferenczi ezzel kapcsolatos álláspontjáról több kiváló elemzés is született az elmúlt időszakban, például Gyimesi Júliáé¹² és Erős Ferencé¹³. Bálint jelen írásában a terápiás gyakorlat és az

¹⁰ Pszichoanalízis és belgyógyászat. *Gyógyászat*, 1926, 66:19, 439-445.

¹¹ Magyar kiadás: Akadémiai Kiadó, Bp. 1961.

¹² Gyimesi Júlia: Áttétel és telepátia a Ferenczi-féle pszichoanalízisben. In: *Typus Budapestiensis*. Id. kiadás, 321-334.

¹³ Erős Ferenc: „Veszélyes expedíciók” – Freud, Ferenczi és a telepátia. In: *Trauma és történelem*. Józsefvég Műhely, Bp. 2007, 121-131.

empirikus kutatás szemszögéből közelíti meg az extraszenzoros percepció és a csodás gyógyulások kérdéskörét.

Részleteket közlünk abból az interjúból, amit Bluma Swerdloff készített a magyar analitikussal 1965 augusztusában. Elsősorban azokat a részeket emeltük ki, amelyek Bálint pályafutásának itthoni és angliai alakulását és személyes, illetve szakmai kapcsolatait mutatják be.

Az eredeti írások és az interjú mellett két elemző tanulmány került be a jelen számba, amely Bálint életművét két különböző perspektívából mutatja be. Csabai Márta „Bálint és a pszichoszomatika. Tárgykapcsolati elvek a testi tünetek kezelésében” című munkája amellett, hogy méltatja Bálint integratív megközelítését, amely igyekezett egymáshoz közelíteni az orvostudományt és a pszichoterápiát, illetve kialakította a modern kapcsolati pszichoszomatikus szemléletmódot, arra is rámutat, hogy különös módon Bálint ezeket az újításait saját tárgykapcsolati elveivel nem hozta explicit módon összefüggésbe. Ennek az elmaradt szintézisnek az elvégzése a szerző szerint a mai szakemberekre maradt.

Haynal André régóta foglalkozik Ferenczi mellett a bálinti életmű értelmezésével is. A „Bálint Mihály, Ferenczi munkásságának továbbvivője” című írás Bálintot nem csupán Ferenczi követőjeként, hanem továbbfejlesztőjeként mutatja be mind az orvoslás, mind az analitikusképzés, mind a tudományos kutatás területén. Haynal André hangsúlyozza, hogy Bálint kivételesen széles látókörű tudós volt. Nemcsak a természettudományos módszertannak volt elkötelezett híve, de a társadalmi tényezők emberre gyakorolt hatása is messzemenőig foglalkozta, amihez jelentősen hozzájárult első feleségének, Alice-nak pedagógiai érdeklődése, illetve barátja és kollégája, Róheim Géza antropológiai nézetei.

A jelen számban adjuk közre még Bálint Mihály fiatalkori „Perverzió vagy hisztériás tünet?” című írását, amely a *Gyógyászatban*, 1925-ben jelent meg, valamint B. Gáspár Judit „Alászállás és/vagy szublimáció” című munkáját. Ez utóbbiban a szerző az alkotó folyamat, a művészi és mindennapi kreativitás pszichodinamikai mozzanatait vizsgálja, amelynek során a meghatározó pszichológiai elméletek mellett fontos filozófiai elképzelésekre is reflektál.

Reméljük, hogy ezzel (és a soron következő) összeállítással sikerül tovább gazdagítani a 20. század egyik nagy formátumú magyar pszichoanalitikusáról kialakult képet.

Kőváry Zoltán

Bálint Mihály élete évszámokban*

(1896–1970)

- 1896: december 3-án megszületik Bálint (Bergsmann) Mihály Móric, Bergsmann Ignác orvos fiaként Budapesten.
- 1910–14: Gimnáziumi éveit elolvassa az *Álomejtést és A mindennapi élet pszichopatológiáját*, de nem győzik meg.
- 1914: Megkezdí orvosi tanulmányait.
- 1915–17: Az orosz, majd az olasz fronton szolgál, egy sebesülés miatt leszerelik.
- 1918: Beleszeret Kovács Alice-ba, Kovács Vilma pszichoanalitikus leányába, aki kölcsön adja neki a *Totem és Tabu*.
- 1919: Látogatja Ferenczi egyetemi előadásait, amelyek akkor még nem tetszenek neki.
- 1920: Alice-szal együtt áttelepül Németországba, ahol kémikusként és bakteriológusként dolgozik.
- 1921: Feleségével együtt Hanns Sachs-nál elkezdí első kiképző analízisét.
- 1923: Beiratkozik a berlini egyetemre, ahol filozófiai doktorátust szerez.
- 1924: A Bálint-házaspár visszaköltözik Budapestre. Mihály megkezdí két évig tartó második kiképző analízisét Ferenczinél.
- 1926: Tagja lesz a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesületnek.
- 1927: Szemináriumokat rendez gyakorló általános orvosoknak.
- 1931: Közreműködik a budapesti pszichoanalitikus rendelőintézet megszervezésében, amelynek igazgatóhelyettese lesz.
- 1935: A központ vezetője.
- 1936: A belgyógyászat és az ideg- elmegyógyászat szakorvosa.
- 1939: Feleségével és fiával, Jánossal Angliába költözik, Manchesterben tanácsadó pszichiáter lesz. Bálint Alice még ugyanebben az évben meghal agyvérzésben.

* Az összeállítás Harmat Pál: *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis* című könyve (Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1994) és Haynal André: *Viták a pszichoanalízisben. Freud–Ferenczi–Bálint* című könyve (Thalassa Alapítvány–Cserépfalvi, 1996) alapján készült.

- 1944: Feleségül veszi Edna Oakeshott-ot. 1947-ig élnek együtt, de csak 1952-ben válnak el.
- 1945: Londonba költözik, itt értesül szülei náci megszállás miatti öngyilkosságáról.
- 1947: Brit állampolgárságot kap.
- 1948: A Tavistock klinika szakértője lesz.
- 1951–53: A Brit Pszichoanalitikus Egyesület tudományos titkára.
- 1953: Feleségül veszi Enid Eichholz-ot.
- 1955: A Brit Pszichológiai Egyesület orvosi osztályának elnöke. Ebben az évben kap először szívrohamot.
- 1957: Vendégprofesszor Cincinnatiben.
- 1961: Nyugalomba vonul, de 1968-ig a University College Hospital-ban dolgozik.
- 1968: A Brit Pszichoanalitikus Egyesület elnöke.
- 1970: decemberben szívrohamot kap, két héttel kórházi elbocsátása után meghal.

Látos Melinda összeállítása

Emléktábla Budapest I. kerületében az Ág utca és a Mészáros utca sarkán.
(Kőváry Zoltán felvétele, 2010)